

ЩО Є СПРАВЖНІМ ЧИТАННЯМ ДЛЯ ДОШКІЛЬНЯТИ?

Ірина ТОВКАЧ,

старший викладач

кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ДАЙТЕ
ПРОЧИТАТИ
БАТЬКАМ!

Переважна більшість батьків дошкільнят прагнуть, аби їхній малюк ще в дитячому садку навчився читати, вважаючи це вміння чи не одним з найважливіших показників його готовності до школи.

При цьому загальний рівень інтересу до книги і читання в суспільстві стрімко знижується. У чому причина цього парадоксу? Що насправді маємо розуміти під навчанням дошкільнят читання? Як змалку плекати в дитини любов до книги? Ці та інші питання розкриває автор статті.

ПОКОЛІННЯ, ЯКЕ НЕ ЧИТАЄ

Дошкільне дитинство — саме той час, коли варто прилучати дитину до книги. Йдеться не так про навчання дітей дошкільного віку читання, як, насамперед, про формування інтересу до цього процесу, вміння і бажання працювати з книгою, виховання читацької культури. На жаль, сьогодні реалізувати це завдання стає дедалі складніше. Значною мірою через нестримний потяг сучасних дітей до мультимедійних розваг, що домінують над усіма можливими джерелами пізнання і розвитку, зокрема й над читанням.

На нашу думку, низький інтерес сучасного покоління до книг — велика трагедія. І в ній є принаймні дві складові — *нейрофізіологічна* і *культурна*. Так, оксфордські вчені й французький нейрофізіолог С. Дегене довели: під час читання починають функціонувати ті зони кори головного мозку, які не бувають задіяні в інших видах діяльності. Це пов'язано з так званим ефектом "занурення" в книгу, коли людина подумки уявляє себе на місці героя, будує в уяві образи інших персонажів, художній світ. Цей ефект не виникає під час перегляду телевізора або комп'ютерної гри.

Брак читання прямо впливає на формування структури й функціонування мозку дитини.

Якщо ж говорити про культурний аспект, то книги — це найбільш прямий канал "увімкнення" родової пам'яті, тобто передачі культурної

спадщини від покоління до покоління. Тож така неприхильність нинішнього покоління до книги негативно позначається на сучасному, а можливо, й на майбутньому стані культури суспільства.

Нерідко самі **дорослі, не бажаючи того, відбивають у дитини інтерес до книги**. Деякі батьки ставляться до процесу читання настільки "серйозно", що часто ще в ранньому віці (тобто у 1,5–3 роки!) стимулюють своїх малюків до механічного заучування алфавіту.

Уміння читати окремі літери, слова з друкованого тексту — це далеко не справжнє читання.

Адже механічно пов'язуючи звук із буквою, що його позначає, діти досить часто не мають уявлення про зміст прочитаного слова чи фрази.

У початковій школі педагоги здебільшого переймаються *технікою читання*, тоді як у багатьох дітей взагалі немає бажання тримати книжку в руках (не кажучи вже про те, щоб слухати, пізнавати або читати самостійно). Тому, як зазначає психолог Л. Шибяєва, техніка читання може бути сформована, а *читання як повноцінна діяльність, що має статус культурної цінності*, не складається.

Тим часом у багатьох країнах світу перевірка сформованості навичок читання базується на критерії **грамотності читання** — здатності людини до осмислення письмових текстів та рефлексії на їх основі, до використання їхнього змісту для досягнення власних цілей, саморозвитку.

Як же досягти того, щоб дитина читала усвідомлено і залюбки?

ПЕРШ НІЖ НАВЧАТИ ЧИТАТИ

Інтерес до читання виховується насамперед через **розвиток пізнавальної активності дитини**. У малюка має бути сформована потреба пізнавати навколишній світ і себе, шукати відповіді на свої "чому" самостійно і з допомогою дорослого, спілкуватися з людьми, природою, мистецтвом.

Завдання дорослого — допомогти дитині усвідомити, що книжка є одним із засобів пізнання нового, а художнє слово — високим мистецтвом.

Крім того, на думку багатьох учених, перш ніж дитина почне читати, вона має добре **оволодіти мовленням**. Малюк має опанувати *звукову культуру мовлення*: мати розвинені артикуляційний апарат, мовленнєве дихання і слух; уміти чітко й правильно вимовляти звуки рідної мови; розуміти, як звуки складаються у мовленні в слова; "впізнавати" фонеми (основні звуки), ідентифікувати звуки у навколишньому середовищі (голоси тварин, шум транспорту, музику тощо). У дитини має бути багатий *словниковий запас*; *граматично правильне мовлення* (вміння узгоджувати слова в роді, числі, відмінку, будувати різні типи речень); *розвинене зв'язне мовлення* (здатність запитати й відповісти на поставлене запитання, переказати текст, скласти розповідь та ін.) відповідно до вікових можливостей.

Спочатку слід навчити дитину слухати, говорити, сприймати, розуміти мовлення інших, а лише потім — читати й писати.

РОЛЬ ДОРОСЛОГО У ФОРМУВАННІ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ

Найкращий спосіб виховати активного читача — **власний приклад**. Дорослі мають самі читати книги, показувати, як поводитися з ними: розглядати обкладинку, прочитувати назву і автора, обережно гортати сторінки, уважно роздивлятися ілюстрації тощо.

На інтерес маляти до читання й усвідомлення змісту прочитаного (прослуханого) твору значною мірою впливає **майстерність читання дорослим**. Виразне читання дорослого стимулює роботу уяви дітей: вони чітко уявляють персонажів твору, обстановку дії, картини природи тощо. На основі емоційного сприймання формується ставлення до вчинків персонажів, адекватна їх оцінка.

Читання твору стає словесною дією, призначення якої — загострити почуття дітей, дати поштовх їхнім думкам, викликати емоційний відгук.

Не менш важлива й **емоційна підтримка** дитячого потягу до читання або ознайомлення з книжкою. Переглядаючи разом з дорослим цікаву книгу, вже в ранньому віці малюк звертає увагу не лише на зображення, а й на тексти, а в них на слова і літери. У нього виникає бажання "читати", наслідуючи дорослого. Малюк може самостійно взяти книжку (навіть догори дригом) і, водячи пальчиком по тексті, "читати" улюблену казку чи вірш, відтворюючи їх з пам'яті. У цей час важливо, щоб дорослий був поруч, хвалив дитину, стимулював зауваженнями на кшталт: "Ой, як цікаво! А що було потім? Чим завершилася ця казочка?" тощо.

Варто **створити середовище**, яке стимулюватиме пізнавальну і творчу активність дитини. Для книжок дитини доречно відвести окреме місце — відкрите, добре освітлене, поряд облаштувати столик з матеріалами для образотворчості.

Аби не відбити у маляти охоту до читання (слухання, розглядання), не слід йому це нав'язувати. Якщо інтерес до книжки у дитини згасає, перейдіть до іншого виду діяльності, а книжку залиште на видноті. Дитина обов'язково повернеться до неї через деякий час.

ПРОВІДНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ЧИТАННЯ

У сучасній світовій педагогіці існують два основних, протилежних за суттю, методи навчання дітей читання: метод "цілих слів" і фонологічний. Відповідно до методу "*цілих слів*" (в Україні він більш відомий як метод Глена Домана), дітей навчають розпізнавати слова як цілісні одиниці, не розбиваючи на складові. Тобто малят не вчать ні назв літер, ні звуків. *Фонологічний метод*, навпаки, передбачає насамперед опанування дітьми звуків та їхніх графічних позначень — букв з наступним поєднанням їх у слова під час читання.

Добрі результати, які давав метод "цілих слів", дали поштовх дискусії про те, чи взагалі потрібно навчати дітей дошкільного віку фонетики. Ще на початку ХХ століття зарубіжні вчені провели низку досліджень, спрямованих на з'ясування того, який метод ефективніший. Зокрема, був поставлений такий експеримент. Одну підгрупу дітей навчали читання за методом "цілих слів", іншу — за допомогою фонологічного. Коли діти почали читати, їх протестували. На першому етапі краще читали вголос і подумки діти з першої групи, проте незнайомі слова викликали у них значні труднощі. Намагання закріпити за кожним

Фотоконкурс «Намі діти»

**Гортаючи книжкові сторінки,
У світ казок мандрують малюки.**

(Надіслала Ірина Волошина, ДНЗ № 8,
центр В. О. Сухомлинського, м. Прилуки, Чернігівська обл.)

словом єдине значення призводило до того, що за весь рік навчання ці діти так і не змогли навчитися читати нові слова без допомоги дорослого. "Фонологічні" ж діти легше справлялися з незнайомими словами і до кінця 2-го класу перегнали своїх однолітків за рівнем сприйняття і багатством словникового запасу. Тож у світовій практиці перевагу віддають фонологічному методу навчання читання.

Останні дослідження підтвердили: люди читають слова по буквах, але оскільки процес цей відбувається миттєво, здається, що ми одразу сприймаємо слово загалом. Більше того, під час читання подумки задіяна та сама частина мозку, що і при читанні вголос, тобто читання — це промовляння тексту у внутрішньому плані.

Вчені з'ясували: здібності до читання напряму пов'язані зі знанням букв і звуків, здатністю виділяти фонему в усному мовленні. Ці навички на початку виявляються навіть важливішими, ніж загальний рівень інтелекту.

Таким чином, для того щоб вільно читати, необхідно легко й швидко розпізнавати букви і співвідносити їх зі звуками.

Важливо, аби дитина поступово приходила до розуміння того, що слово, яке мовиться, складається з різних звуків. Для цього малютам трьох-чотирьох років варто пропонувати різноманітні **ігри зі звуками та словами**.

Наприклад, у грі **"Упіймай звук"** дорослий пропонує дітям "упіймати" (плеснути в долоні, коли почують) відповідний звук: "Я називатиму

різні звуки, а ви ловитимете лише звук [з] — пісеньку комарика".

У грі **"Заміни звук"** дорослий пропонує малюкові: "Промов замість звука [д] у слові "дуб" звук [з]. Яке слово вийшло? (Зуб). А яке слово можна утворити, якщо замінити останній звук у цьому слові?" (Душ).

Гра **"Паличко, стукай!"** передбачає, що діти легко стукатимуть паличкою щоразу, коли чутимуть певний звук (на початку, в середині або в кінці слова). Так само можна повправлятися у розпізнаванні певного складу. Як правило, дошкільнята краще справляються із завданням на склади й гірше — на звуки. Це означає, що діти цього віку ще недостатньо чутливі до окремих звуків (фонем), з яких складаються слова. Тому, аби вони успішно опанували читання, необхідно

проводити ґрунтовну роботу з розвитку їх фонематичного слуху, артикуляційної вправності, формування звукової культури.

ЩОБ ЧИТАННЯ БУЛО УСВІДОМЛЕНИМ

Читання буде для дитини корисним лише в тому випадку, коли вона розумітиме зміст тексту. Для того, щоб підготувати дошкільника до усвідомленого читання, радимо скористатися такими порадами.

- **Розглядайте й обговорюйте ілюстрації.** Розмовляйте про прочитані сторінки і по черзі описуйте, що зображено на малюнках. Доречним буде прийом *навмисної помилки*, що спонукатиме малюка бути уважним, виправляти помилки дорослого.

- **Активно спілкуйтеся з дитиною за змістом прочитаного,** стимулюйте її до словесної творчості.

- **Віддавайте перевагу діалогічному читанню.** Просто читати дитині недостатньо. Варто заохочувати її придумувати альтернативні кінцівки, пов'язувати те, що зображено й написано на сторінках книжок, з її власним досвідом, говорити про букви і звуки, що зустрічаються там. Такий тип читання називається *діалогічним*.

- **Грайте в різні види ігор за змістом прочитаного:** дидактичні зі словами; ігри-драматизації, інсценізації, творчі ігри та інші.

- **Учіть дитину працювати з книжкою.** Акцентуйте увагу малюка на тому, що твір створює автор (один, два або багато людей — народ). У кожного твору є назва, яка записана в змісті й на сторінці (палітурці). Важливо закріплювати знання дитини про основні літературні жанри і види: вірш, казку, оповідання, байку. Це допоможе їй надалі

вивчати літературу в школі, орієнтуватися у збірниках творів, а в майбутньому — визначатися в літературних уподобаннях, бути активним, свідомим читачем, культурною людиною.

На допомогу дорослим ми розробили серію посібників для старших дошкільнят **"Розглядай та пізнавай"** різної тематики ("Тварини: дикі та свійські", "Рослини: квіти й трави", "Рослини: овочі й фрукти", "Працюють усі навколо нас", "Транспорт", "Одяг і взуття", "Родина" та ін.). Вони призначені для спільної роботи дорослого з дитиною і містять художні твори різних жанрів, створені відомими письменниками і майбутніми вихователями — студентами Педагогічного інституту КУ імені Бориса Грінченка. Після кожного твору подано запитання для проведення бесід, ігрові, розвивальні й творчі завдання для дітей.

Зміст у посібнику подається у двох варіантах: для дітей — ілюстрований, з предметними малюнками до кожного твору (для самостійного та усвідомленого вибору дитиною творів для слухання або читання, якщо вона вже володіє відповідними навичками), для дорослих — у звичному форматі. Орієнтуючись на малюнки в змісті й ілюстрації біля текстів, дитина вчиться користуватися змістом, шукати в книжці потрібний твір, орієнтуватися на її сторінках.*

* Детальніше про авторську методику навчання дітей роботи з книжкою — у статті "Любов до книги плекаємо змалку" ("ДВ", 2012, № 11).

Справжнє читання — це переклад друкованого тексту в усне мовлення й усвідомлення змісту прочитаного. Тому важливо навчити дитину вже в дошкільному віці не плутати звук і букву; зливати звуки і букви у склади, склади — в слова, а слова — в речення; практично оперувати поняттями "звук", "слово", "речення", "текст"; активно працювати з книжкою. Це й передбачає більшість чинних програм з дошкільної освіти.

Література

Мукан Н. В. Освіта дітей вікової категорії 2,5–6 років / Н. В. Мукан, О. В. Барабаш // Молодий вчений. — 2014. — № 12. — С. 170–173.

Хирш-Пасек К. Эйштейн учился без карточек. Как на самом деле учатся наши дети, и почему им нужно больше играть, чем зубрить [Текст] / Кэти Хирш-Пасек, Роберта Михник Голинкофф при участии Дианы Айер; [пер. с англ. Э. И. Мельник]. — Москва: Эксмо, 2014.

Hertzman C. It takes a child to raise a community: population-based measurement of early child development / C. Hertzman, L. Irwin. — Vancouver: Human early learning partnership. — July. — 2007. — № 1. ■

Як організувати роботу над літературним твором, використовуючи прийоми ТРВЗ, читайте далі у журналі (с. 20).

Поради батькам, які прагнуть, щоб їхня дитина любила читати

- ✓ Читайте своїй дитині вголос якомога частіше. Навіть тоді, коли вона вже навчилася читати сама.
- ✓ Під час читання робіть паузи, щоб обговорити прочитане або передбачити подальші події, висловлюйте своє ставлення до вчинків персонажів, спонукайте до цього дитину.
- ✓ Добирайте для спільного читання якісні книжки: з сюжетом, який відповідає інтересам дитини та її віковим особливостям, з художньою мовою та гарними ілюстраціями.
- ✓ Передплатіть журнал «Джміль» та читайте його разом з дитиною. У кожному номері: уроки художнього слова, яскраві образні вірші, цікаві оповідки і бесіди за ними, інсценівки, комікси, ігри та багато іншого.

Передплата на журнал "Джміль" ще триває!
Вартість річної передплати (6 випусків на рік) — 149 грн 47 коп. Індекс 40295